

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

[१९९७] १ एस.सी.आर. १०३०

स्टेट ऑफ एम.पी.

- वि.-

सुरेश कुमार

७ फेब्रुवारी, १९९७

[न्या. जे. एस. वर्मा आणि न्या. एस. पी. कुर्डुकर]

एम. पी. वन उपज (व्यापार विनियम) कायदा, 1969: कलम 15 (6).

वन - शोध आणि जप्ती - वाहक जप्ती - बेकायदेशीरपणे वन उत्पादने नेणाऱ्या ट्रकची जप्ती - ट्रकमध्ये ताडपत्रीने झाकलेले 120 सागवान ओंडके होते आणि जेव्हा वन कर्मचाऱ्यांनी ते थांबवण्याचा प्रयत्न केला, तेव्हा ट्रक मधील सहावासींनी अग्निशस्त्राने गोळीबार केला आणि पळून गेले- वन प्राधिकरणाने असा निष्कर्ष काढला की ट्रकचा चालक इतर सहवासांच्या मुकसंमतीने बेकायदेशीरपणे ओंडके घेऊन जात होता - म्हंटले : ट्रकच्या मालकावर त्याचा ट्रक त्याच्या माहितीशिवाय किंवा संगनमताशिवाय बेकायदेशीर कृत्यांमध्ये वापरला गेला नाही हे सिद्ध करण्याचा भार - कलम 15 (6) अंतर्गत भार कमी करण्यासाठी ट्रकचा मालक इतर कोणतीही बाब सादर करण्यात अयशस्वी ठरला - ट्रकच्या चालकाने केलेल्या बेकायदेशीर कृत्य त्याच्या नकळत किंवा मुकसंमतीने केल्या असल्याबद्दल मालक प्राधिकृत अधिकाऱ्याचे समाधान करण्यात अपयशी ठरला आहे, या निष्कर्षावर पोहोचण्यात सक्षम अधिकारी आणि अपील प्राधिकरणाने या प्रकरणाच्या परिस्थितीत कोणतीही चूक केली नाही - कलम 15 (6) अंतर्गत भार कमी करण्यासाठी मालकाचा केवळ *ipse dixit* म्हणजे फक्त त्यांनी म्हंटलेली बाब हा पुरेसा पुरावा असल्याचे म्हंटले जाऊ शकत नाही - मालकाला योग्य ती मदत पुरवली गेली नाही आणि त्यामुळे तो

लाभापासून वंचित राहिला, या युक्तिवादाला काहीही अर्थ नाही, कारण वन अधिकाऱ्यांसमोर किंवा त्याखालील न्यायालयांसमोर मालकाची अशी बाजू नव्हती की त्याने कायदेशीर सल्ला आणि मदत घेण्यासाठी अधिक वेळ मिळावायासाठी अर्ज केला परंतु तो नाकारण्यात आला - भारताचे संविधान, 1950, अनुच्छेद 39 (अ).

उत्तरवादी ट्रकचा मालक होता जो मालवाहतुकीसाठी भाड्याने दिला जात असे. मालकाने ट्रक चालवण्यासाठी चालकाची नेमणूक केली होती. घटनेच्या दिवशी, वन उत्पादनांची अवैध वाहतूक रोखण्यासाठी वनक्षेत्राला घेरण्यात आले. वन कर्मचाऱ्यांनी या ट्रकला थांबवण्याचा प्रयत्न केला तेव्हा या ट्रकमधील सहवासींनी अग्निशस्त्राने गोळीबार केला आणि पळून गेले. त्यानंतर ट्रक वन डेपोमध्ये आणण्यात आला आणि त्यात ताडपत्रीने झाकलेले सागवानचे 120 ओंडके असल्याचे उघड झाले. मध्य प्रदेश वन उपज (व्यापार विनिवमन) कायदा, 1969 च्या कलम 15 (6) अंतर्गत सक्षम प्राधिकरणाने जप्तीची कार्यवाही सुरू केली होती. जप्ती प्रक्रियेदरम्यान सक्षम प्राधिकरणाने विविध वन कर्मचाऱ्यांची बयाणे नोंदवली आणि उत्तरवादीला इच्छा असल्यास त्यांची उलटतपासणी करण्यासाठी बोलाविले. परंतु, उत्तरवादीने कोणत्याही साक्षीदाराची उलटतपासणी करण्यास नकार दिला. जप्तीची कार्यवाही संपल्यानंतर, सक्षम प्राधिकरणाने अधिनियमाच्या कलम 15 (6) अंतर्गत ट्रक जप्त करण्याचा आदेश दिला.

सक्षम प्राधिकरणाने दिलेल्या आदेशामुळे व्यथित होऊन प्रतिवादीने अपील प्राधिकरणाकडे अपील केली, जी फेटाळण्यात आली. सत्र न्यायाधीशांनी अपील प्राधिकरणाने दिलेला आदेश रद्द केला. अपीलकर्त्याने दाखल केलेली रिट याचिका उच्च न्यायालयाने फेटाळली. त्यामुळे हे अपील.

उत्तरवादीच्या वतीने असा युक्तिवाद करण्यात आला की उत्तरवादीला योग्य मदत पुरवली गेली नाही आणि त्यामुळे तो संविधानाच्या अनुच्छेद 39 (अ) च्या लाभापासून वंचित राहिला.

अपीलाला परवानगी देत, ह्या न्यायालयाने

म्हंटले : 1.1 मध्य प्रदेश वन उपज (व्यापार विनियम) कायदा, 1969 च्या कलम 15 (6) चे निव्वळ वाचन हे दर्शविते की वाहन त्याच्या माहिती किंवा संगनमताविना वापरले गेले होते आणि अधिनियमांतर्गत गुन्हा करण्यासाठी त्याच्या ट्रकचा वापर करण्याविरुद्ध त्याने सर्व वाजवी आणि आवश्यक खबरदारी घेतली होती हे प्राधिकृत अधिकाऱ्याला समाधान होईल इतपत सिद्ध करण्याची जबाबदारी मालकाची आहे. जप्तीच्या कार्यवाहीदरम्यान, सक्षम प्राधिकरणाने अधिकाऱ्यांसह विविध वन कर्मचाऱ्यांचे जबाब नोंदवले आणि उत्तरवादीला त्यांची उलटतपासणी करण्याची परवानगी दिली परंतु तो उक्त संधीचा लाभ घेण्यात अयशस्वी ठरला. वन कर्मचाऱ्यांनी ट्रक थांबवण्याचा प्रयत्न केला तेव्हा ट्रकच्या सहावासीपैकी एकाने अग्निशस्त्राने गोळीबार करून वन कर्मचाऱ्यांना घाबरवण्याचा प्रयत्न केला आणि त्यानंतर पकडले जाऊ नये म्हणून ट्रकमधून पळ काढला. यामुळे हे निर्विवादपणे दिसून येईल की ट्रक चालक आणि इतर सहवासी अधिनियमाने निषिद्ध केलेल्या बेकायदेशीर कृत्यांमध्ये सामील होते. हेदेखील अधोरेखित करता येणार नाही की सागवानच्या 120 ओंडक्यांची लपवणुक ती सापडणे टाळण्यासाठी ओंडक्यांवर ताडपत्री घालून उत्तम प्रकारे केली गेली होती. ही तथ्ये वन अधिकाऱ्यांनी सिद्ध केली होती आणि या सिद्ध तथ्यांवर वन अधिकाऱ्यांनी असा निष्कर्ष काढला की ट्रकचा चालक ट्रकच्या इतर सहावासींच्या मुकसंमतीने बेकायदेशीरपणे लाकडी ओंडके घेऊन जात होता. उत्तरवादी-मालकाने कलम 15 (6) अंतर्गत भार कमी करण्यासाठी इतर कोणतीही बाब समोर आणली नाही. जर असे असेल, तर असे म्हणता येणार नाही की ट्रकच्या चालकाने केलेल्या बेकायदेशीर कारवाया त्याच्या नकळत किंवा

मुकसंमतीने केल्या आहेत, असे प्राधिकृत अधिकाऱ्याचे समाधान करण्यात उत्तरवादी-मालक अपयशी ठरला आहे, या निष्कर्षावर पोहोचण्यात सक्षम प्राधिकरण आणि अपील प्राधिकरणाने कोणतीही चूक केली आहे. अधिनियमाच्या कलम 15(6) अन्वये भार कमी करण्यासाठी केवळ उत्तरवादी-मालकाचा *ipse dixit* म्हणजे फक्त त्यांनी म्हंटलेली बाब हा पुरेसा पुरावा असल्याचे म्हटले जाऊ शकत नाही. [1035 - सी-एच, 1036-ए]

म्हंटेले स्टेट ऑफ एम.पी. -वि. - आझाद भारत फायनान्स कंपनी आणि आणखी एक ए.आई.आर. (1967) एस. सी. 276, लागू न होण्यासारखा.

1.2 . उत्तरवादीला योग्य मदत पुरवली गेली नाही आणि त्यामुळे तो संविधानाच्या अनुच्छेद 39 (अ) च्या लाभापासून वंचित राहिला या युक्तिवादाला काहीही अर्थ नाही, कारण वन अधिकाऱ्यांसमोर किंवा खालील न्यायालयांसमोर उत्तरवादीची अशी बाजू नव्हती की त्याने कायदेशीर सल्ला आणि मदत घेण्यासाठी अधिक वेळ मिळावायासाठी अर्ज केला परंतु तो नाकारण्यात आला [1036 - जी]

दिवाणी अपील अधिकारिता : 1997 चा दिवाणी अपील क्रमांक 574.

1994 च्या डब्ल्यू. पी. क्रमांक 701 मधील मध्य प्रदेश उच्च न्यायालयाच्या २.१.९६ तारखेच्या निर्णय आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यासाठी बी. एस. बंधिया आणि एस. के. अग्रिहोत्री.

उत्तरवादीसाठी अनीस सुहावर्दी आणि झाकी अहमद खान.

न्यायालयाचा निर्णय यांनी दिला

न्या. एस. पी. कुर्कुकर : हे विशेष परवानगीद्वारे केलेले अपील मध्य प्रदेश राज्याने 2 जानेवारी 1996 रोजी मध्य प्रदेश उच्च न्यायालयाने जबलपूर येथे मंजूर केलेल्या

1994 च्या 701 क्रमांकाच्या रिट याचिकेतील निकाल आणि आदेशाच्या वैधतेस आणि अचूकपणाला आव्हान देत दाखल केले आहे.

2. वस्तुस्थिती थोडक्यात खालीलप्रमाणे आहे.

उत्तरवादी नोंदणी क्र.एमपीडब्ल्यू-4015 असलेल्या ट्रकचा मालक आहे. हा ट्रक मालवाहतुकीसाठी भाड्याने दिला जात असे हा एक सामान्य आधार आहे. मालकाने असा दावा केला आहे की त्याने ट्रक चालवण्यासाठी चालकाची नेमणूक केली होती.

3. एक गुप्त माहिती मिळाल्यावर, वनक्षेत्रातील मकसूदनगड येथील वन कर्मचाऱ्यांना, वन उत्पादनांची बेकायदेशीर वाहतूक रोखण्यासाठी 17 जानेवारी 1991 रोजी पहाटे 2 वाजता परिसराला घेरण्याचे निर्देश देण्यात आले. पहाटे 2 वाजण्याच्या सुमारास कलापाठाजवळ एक ट्रक दिसला आणि वन कर्मचाऱ्यांनी तो थांबवण्याचा प्रयत्न केला तेव्हा या ट्रकमधील सहावासींनी अग्निशास्त्राने गोळीबार केली आणि पळून गेले. या ट्रकच्या क्लीनरला मात्र घटनास्थळीच अटक करण्यात आली. त्यानंतर ट्रकला वन डेपोमध्ये आणण्यात आले आणि त्यात ताडपत्रीने झाकलेले सागवान लाकडाचे 120 ओंडके असल्याचे उघड झाले. ट्रक आणि वन उत्पादने जप्त करण्यात आली आणि त्याच दिवशी प्रादेशिक अधिकारी मकसूदानगड यांच्याकडे आवश्यक माहिती पाठवण्यात आली. राघोगढ न्यायालयातील मुख्य न्यायिक दंडाधिकाऱ्यांना सक्षम प्राधिकरणाने 18 जानेवारी 1991 रोजी योग्य ती माहिती दिली होती. प्राथमिक तपासाअंती, सक्षम प्राधिकरण (एस. डी. ओ.), बीनागंज यांनी मध्य प्रदेश वन उपज (व्यापार विनियम 1969) दुरुस्ती कायदा, 1986 (थोडक्यात 'अधिनियम') च्या कलम 15 (6) अंतर्गत जप्तीची कार्यवाही सुरू केली. जप्तीच्या कार्यवाही दरम्यान सक्षम प्राधिकरणाने विविध वन कर्मचाऱ्यांची विधाने नोंदवली आणि उत्तरवादीला त्याला इच्छा असेल तर उलटतपासणी करण्यास सांगितले.

रेकॉर्डवरून असे दिसते की त्याने यापैकी कोणत्याही साक्षीदाराची उलटतपासणी करण्यास नकार दिला. बचावात, उत्तरवादीने त्याचे निवेदन नोंदवले आणि सक्षम प्राधिकरणाने त्याची उलटतपासणी घेतली.

4. जप्तीची कार्यवाही संपल्यानंतर, सक्षम प्राधिकरणाने निरंक तारखेच्या आदेशाद्वारे आधिनियमच्या कलम 15 च्या उपकलम (6) अंतर्गत आपल्या अधिकारांचा वापर करून ट्रक जप्त करण्याचे आदेश दिले. सक्षम प्राधिकरणाने पारित केलेल्या आदेशामुळे व्यथित होऊन, उत्तरवादीने अपील प्राधिकरणाकडे अपील केले ज्याने 23 फेब्रुवारी 1993 रोजी दिलेल्या आदेशाद्वारे अपील फेटाळले आणि सक्षम प्राधिकरणाने पारित केलेल्या आदेशाची पुष्टी केली. त्यानंतर उत्तरवादीने 1993 चा फौजदारी पुनरीक्षण क्रमांक 61 दाखल करून शिवपुरीच्या सत्र न्यायाधीशांसमोर या आदेशांना आव्हान दिले. विद्वान सत्र न्यायाधीशांनी 22 मार्च 1994 रोजी दिलेल्या त्यांच्या निर्णय आणि आदेशाद्वारे पुनरीक्षण अर्जाला परवानगी दिली आणि वन प्राधिकरणांनी पारित केलेले आदेश रद्द केले. एम. पी. राज्याने शिवपुरी येथील सत्र न्यायाधीशांनी दिलेल्या आदेशावर आक्षेप घेत भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद 227 अंतर्गत जबलपूर येथील मध्य प्रदेश उच्च न्यायालयासमोर रिट याचिका दाखल केली. तथापि, न्यायाधीशांनी 2 जानेवारी 1996 रोजी दिलेल्या त्यांच्या निकाल आणि आदेशाद्वारे रिट याचिका फेटाळली. उच्च न्यायालयाचे विद्वान न्यायाधीश यांनी दिलेल्या या आदेशाच्या विरोधात मध्य प्रदेश राज्याने ही याचिका दाखल केली आहे.

5. आम्ही पक्षकारांचे विद्वान वकीलांना ऐकले आणि आक्षेपित निकाल आणि अभिलेखातील संबंधित सामग्रीचा अभ्यास केला. उच्च न्यायालयाच्या निकालाचा मुख्य भर हा अधिनियमाच्या कलम 15 (5) आणि (6) चे उल्लंघन आहे. या तरतुदींचा विचार करताना, उच्च न्यायालयाने उत्तरवादी - ट्रक मालकाला योग्य कायदेशीर सहाय्य पुरवले गेले

नाही या पुनरीक्षण न्यायालयाच्या दृष्टिकोनास दुजोरा दिल्याचे दिसते. त्यानंतर उच्च न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले :

" अधिनियमाच्या कलम 15 अंतर्गत गुन्हेगारी दायित्व सिद्ध करावे लागेल. या प्रकरणात हा पुरावा गहाळ झाला होता."

आक्षेपित निकालाच्या परिच्छेद 6 मध्ये, उच्च न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले :

" अधिनियमाच्या कलम 15 (6) च्या वाचनाने हे स्पष्ट होते की जोपर्यंत वाहन वापरणारी व्यक्ती मालकाच्या माहितीने किंवा संगनमताने असे करत असल्याचे दिसून येत नाही तोपर्यंत जप्तीचा आदेश दिला जाणार नाही. सत्र न्यायालयाने योग्यरित्या निदर्शनास आणून दिल्याप्रमाणे सध्याच्या प्रकरणात, ट्रकच्या मालकाने त्याच्या चालकाला बेकायदेशीर व्यवहारात भाग घेण्यास अधिकृत केले होते, अशी राज्य अधिकाऱ्यांनी उलटतपासणी केलेली नाही. ट्रकच्या मालकाला हे देखील माहित नव्हते की त्याचा ट्रक अधिनियमांतर्गत परवानगी नसलेल्या हेतूसाठी वापरला जाणार आहे."

या युक्तिवादाचे समर्थन करण्यासाठी, उच्च न्यायालयाच्या विद्वान न्यायाधीशांनी मध्य प्रदेश राज्य विरुद्ध एम./एस. आझाद भारत फायनान्स कंपनी आणि इतर, ए. आय. आर. (1967) एस. सी. 276 आणि त्यातील विशेषतः परिच्छेद 5 मधील या न्यायालयाच्या निर्णयावर भर दिला. उपरोक्त निष्कर्षांशी सुसंगत, उच्च न्यायालयाने असे म्हटले की "ट्रकच्या मालकाची राज्य अधिकाऱ्यांनी कोणतीही उलट तपासणी केलेली नाही. त्यामुळे सत्र न्यायालयाने दिलेल्या आदेशात भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद 227 अंतर्गत कोणत्याही प्रकारचा हस्तक्षेप न करण्याचे आवाहन करण्यात आले आहे."

6. तथापि, सत्र न्यायाधीशांनी दिलेली कारणे आणि जबलपूर येथील मध्य प्रदेश उच्च न्यायालयाच्या विद्वान न्यायाधीशांनी पुष्टी केलेली कारणे आम्ही खालील कारणांमुळे कायम ठेवू शकत नाही.

7. संपूर्ण कलम 15 चे पुनरुत्पादन करण्याची गरज नाही कारण उच्च न्यायालयाने प्रामुख्याने उपकलम (6) वर भर दिला आहे जो खालीलप्रमाणे आहे :

" (6) कोणतीही साधने, वाहने, नौका, दोरखंड, साखळ्या किंवा इतर वस्तू (जप्त केलेल्या विशिष्ट वन उत्पादनाव्यतिरिक्त) जप्त करण्याचा कोणताही आदेश उपकलम (4) अंतर्गत केला जाणार नाही, जर उपकलम (5) च्या खंड (ब) मध्ये निर्दिष्ट केलेली कोणतीही व्यक्ती ' अधिकृत अधिकाऱ्याच्या समाधानासाठी हे सिद्ध करते की अशी कोणतीही साधने, वाहने, नौका, दोरखंड, साखळ्या किंवा इतर वस्तू त्याच्या नकळत किंवा त्याच्या नोकर किंवा एजंटच्या माहितीशिवाय किंवा त्याच्या सल्ल्याशिवाय किंवा त्याच्या सल्ल्याशिवाय वापरल्या गेल्या होत्या आणि या कायद्यांतर्गत गुन्हा करण्यासाठी वर नमूद केलेल्या वस्तूंचा वापर करण्याविरुद्ध सर्व वाजवी आणि आवश्यक खबरदारी घेण्यात आली होती."

(उच्च न्यायालयाच्या निकालातून पुनरुत्पादित)

येथे वर उद्धृत केलेल्या अधिनियमाच्या कलम 15 च्या उपकलम (6) चे निव्वळ वाचन हे दर्शविते की प्राधिकृत अधिकाऱ्याच्या समाधानासाठी हे सिद्ध करण्याचे ओझे मालकावर आहे की त्याचे वाहन त्याच्या माहिती किंवा मुकसंमतीने वापरले गेले होते आणि अधिनियमांतर्गत गुन्हा करण्यासाठी त्याच्या ट्रकचा वापर करण्याविरुद्ध त्याने सर्व वाजवी आणि आवश्यक खबरदारी घेतली होती. जप्तीच्या कार्यवाहीदरम्यान, सक्षम प्राधिकरणाने अधिकाऱ्यांसह विविध वन कर्मचाऱ्यांचे जबाब नोंदवले आणि उत्तरवादीला त्यांची उलटतपासणी करण्याची परवानगी दिली परंतु तो उक्त संधीचा लाभ घेण्यात अयशस्वी ठरला. वन कर्मचाऱ्यांनी ट्रक थांबवण्याचा प्रयत्न केला तेव्हा ट्रकच्या सहवाशा पैकी एकाने या वन कर्मचाऱ्यांना अग्नी शस्त्रातून गोळी मारून घाबरवण्याचा प्रयत्न केला आणि त्यानंतर पकडले जाऊ नये म्हणून ट्रकमधून पळ काढला. यामुळे हे निर्विवादपणे दिसून येईल की ट्रक चालक आणि इतर सहवाशी अधिनियमने निषिद्ध केलेल्या बेकायदेशीर कृत्यांमध्ये सामील होते. हे देखील दुर्लक्षित केले जाऊ शकत नाही की सागवान लाकडाचे 120 लाकडे लपवण्याची व्यवस्था ती सापडणे टाळण्यासाठी लाकडांवर ताडपत्री घालून, उत्तम प्रकारे

केली गेली होती. ही तथ्ये वन अधिकाऱ्यांनी सिद्ध केली होती आणि या सिद्ध तथ्यांवर वन अधिकाऱ्यांनी असा निष्कर्ष काढला की ट्रकचा चालक ट्रकच्या इतर सहवाशांच्या संगनमताने बेकायदेशीरपणे लाकडी लाकडे घेऊन जात होता. उपकलम (6) अंतर्गत ट्रकच्या मालकावर, त्याचा ट्रक त्याच्या मुकसंमतीने नव्हे, तर त्याच्या माहितीशिवाय बेकायदेशीर कृत्यांसाठी वापरला गेला होता हे सिद्ध करण्याचा भार टाकला जातो. ट्रकच्या मालकाचे निवेदन सक्षम प्राधिकरणाने नोंदवले होते आणि यांनी जे स्पष्टीकरण मागितले होते त्याला उक्त प्राधिकरणाने अनुकूलता दर्शवली नाही. उत्तरवादी मालकाने उपकलम (6) अंतर्गत भार कमी करण्यासाठी इतर कोणतीही बाब नोंदवली नाही. जर असे असेल तर असे म्हणता येणार नाही की सक्षम प्राधिकरण आणि अपील प्राधिकरण या निष्कर्षावर पोहोचण्यात चूक केली की ट्रकच्या चालकाने केलेल्या बेकायदेशीर कारवाया त्याच्या माहितीशिवाय किंवा गैरसमजुतीशिवाय होत्या, असे अधिकृत अधिकाऱ्यांचे समाधान करण्यात उत्तरवादी मालक अपयशी ठरला आहे. अधिनियमाच्या 15 (6) अन्वये भार कमी करण्यासाठी उत्तरवादी मालकाचा केवळ ipse dixit म्हणजे फक्त त्यांनी म्हटलेली बाब हा पुरेसा पुरावा असल्याचे म्हटले जाऊ शकत नाही. आमच्या मते, उच्च न्यायालयाने कलम 15 (6) च्या तरतुदींचा पूर्णपणे चुकीचा अर्थ लावला आहे. त्यामुळे कलम 15 (6) च्या व्याख्येबाबत उच्च न्यायालय आणि सत्र न्यायालयाचे तर्क आम्ही कायम ठेवू शकत नाही.

9. मध्य प्रदेश राज्य विरुद्ध आझाद भारत फायनान्स कंपनी आणि इतर, (वर नमूद केलेल्या) या खटल्यातील या न्यायालयाच्या अहवालित निर्णयाकडे येत असताना, हा एक असा खटला होता ज्यामध्ये अफू मध्य भारत दुरुस्ती कायदा, 1955 द्वारे सुधारित अफू कायद्याच्या कलम 9 (अ) आणि 9 (ब) अंतर्गत गुन्हा केल्याचा आरोप करण्यात आला होता. मध्य प्रदेश कायद्याच्या कलम 11 मध्ये 'shall' या शब्दाच्या वापरामुळे ट्रक जप्त करण्याशिवाय पर्याय नाही का, हे ठरवण्यासाठी या न्यायालयासमोर हे प्रकरण आले होते. त्या तरतुदींचा अर्थ लावताना, या न्यायालयाने असे म्हटले :

" 'shall' या शब्दाच्या वापराचा अर्थ नेहमीच असा होत नाही की 'shall' हा कायदा अनिवार्य किंवा अनिवार्य आहे; तो 'shall' हा शब्द कोणत्या संदर्भात येतो यावर आणि इतर परिस्थितींवर अवलंबून असतो."

या निर्णयामुळे, आमच्या मते, या प्रकरणातील तथ्ये आणि परिस्थिती लक्षात घेऊन कोणताही फरक पडणार नाही. कलम 15 (6) अंतर्गत आवश्यकतेनुसार सक्षम प्राधिकरण आणि अपील प्राधिकरणाचे समाधान करण्यात प्रतिवादी मालक अपयशी ठरल्यामुळे, आम्हाला असे वाटत नाही की उक्त अधिकाऱ्यांनी उक्त तरतुदीचे कोणतेही उल्लंघन केले आहे. या प्रकरणातील सिद्ध तथ्ये लक्षात घेता, ट्रक जप्त करण्याचा आदेश मनमानी असल्याचे म्हटले जाऊ शकत नाही.

10. उत्तरवादीच्या वतीने असा युक्तिवाद करण्यात आला की त्याला योग्य मदत पुरवली गेली नाही आणि त्यामुळे तो भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 39 (अ) च्या लाभापासून वंचित राहिला. आम्हाला या युक्तिवादात कोणतेही तथ्य दिसत नाही कारण वन अधिकाऱ्यांसमोर किंवा खालच्या न्यायालयांसमोर उत्तरवादीची अशी बाजू नव्हती कि त्याने कायदेशीर सल्ला आणि मदत घेण्यासाठी अधिक वेळ मिळण्यासाठी अर्ज केला होता परंतु तो नाकारला गेला. उच्च न्यायालय आणि सत्र न्यायालयाने चुकून असे गृहित धरले की उत्तरवादीला संधीचा अधिकार नाकारला गेला आहे. त्यामुळे, या संदर्भात सत्र न्यायालयाचा निष्कर्ष आणि उच्च न्यायालयाने दुजोरा दिलेला निष्कर्ष कायम ठेवला जाऊ शकत नाही.

11. वरील निष्कर्षासाठी, आम्ही अपीलास परवानगी देतो आणि सत्र न्यायाधीश, शिवपुरी यांनी 22 मार्च 1994 रोजी पारित केलेल्या निर्णयाची आणि आदेशाची पुष्टी करणारा 2 जानेवारी 1996 रोजीचा उच्च न्यायालयाचा निकाल रद्द करतो आणि 23 फेब्रुवारी 1993 रोजी अपील प्राधिकरणाने पारित केलेला आदेश पुनर्संचयित करतो. या अपिलाचा खर्च अपीलकर्त्याला अदा करण्याचे निर्देश उत्तरवादीला दिले जातात.

व्ही. एस. एस.

अपीलाला परवानगी देण्यात आली.

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा / तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहिल आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरीता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबाजवणीकरीता वैध मानला जाईल."